

รู้จักวรรณคดีไทย ประเภทต่าง ๆ : วรรณคดีमुखपाठ

THZ1302 แนวทางการศึกษาวรรณคดีไทย

สัปดาห์ที่ 4

ผศ.ดร.ศรัณย์ภัทร์ บุญฮก

หัวข้อในการเรียนการสอน

- เรื่องเล่าพื้นบ้าน
- เพลงพื้นบ้าน

กิจกรรมจาก ONDEMAND

- **กิจกรรม 1** ให้นักศึกษาช่วยกันคิดว่า เวลาพูดถึงนิทานพื้นบ้านไทย เรามักจะคิดถึงตัวละคร/เหตุการณ์/วัตถุอะไรบ้าง และนอกจากนิทานไทยแล้วยังพบในนิทานชาติอื่น ๆ อีกไหม
- **กิจกรรม 2** ให้นักศึกษาช่วยกันคิดชื่อนิทาน/ตำนาน และลองคิดว่าเรื่องเล่าพื้นบ้านนั้นๆ มีบทบาทหน้าที่อะไรบ้าง
- **กิจกรรม 3** ให้นักศึกษาเตรียมนิทาน/ตำนานในท้องถิ่นตัวเองเพื่อนำมาแลกเปลี่ยนกับเพื่อนในชั้นเรียน

อนุภาคของนิทาน(MOTIF)

หน่วยย่อยในนิทานที่ได้รับการสืบทอดและดำรงอยู่ในสังคมหนึ่ง ๆ จาก “ความไม่ธรรมดา”

- ตัวละคร
- วัตถุสิ่งของ
- เหตุการณ์

นักศึกษาคิดถึงอนุภาคอะไร
ถ้ากล่าวถึงนิทานต่อไปนี้

สังข์ทอง _____

นางสีบสอง _____

ปลาบู่ทอง _____

อนุภาคของนิทาน(MOTIF) –

อนุภาคของนิทานพื้นบ้านมีทั้งแบบที่เป็นสากล และพบเฉพาะวัฒนธรรม

ยักษ์

ของวิเศษ

ผู้วิเศษ

แบบเรื่องของนิทาน (Tale type)

โครงเรื่องของนิทานที่ทำให้นิทานแต่ละเรื่องมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากนิทานเรื่องอื่น ๆ

แบบเรื่องซิลเดอเรลลา vs แบบเรื่องปลาบู่ทอง

แบบเรื่องนางสีบสอง vs แบบเรื่องแฮนเซลเกรเทล

แบบเรื่องของนิทาน (Tale type)

แบบเรื่องสังข์ทอง

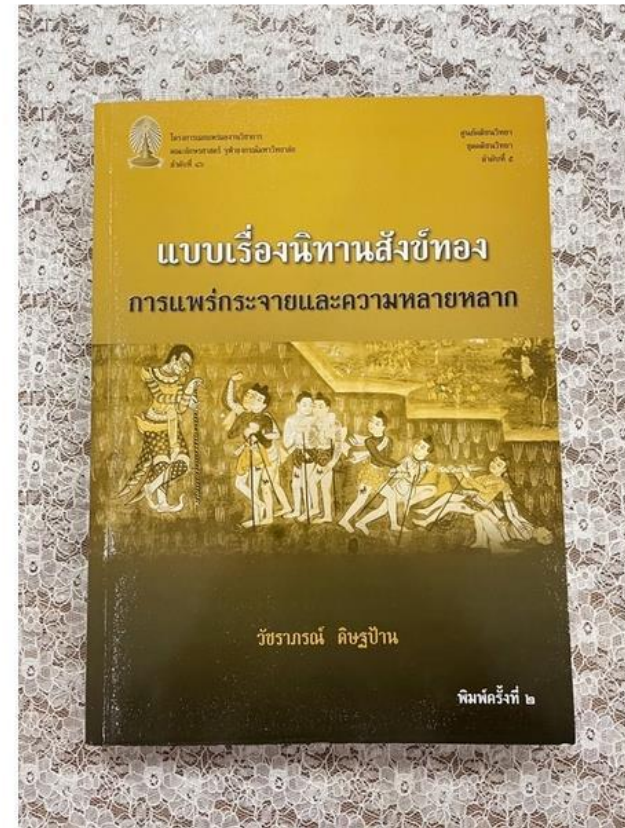
I กำเนิดผิดปกติ

II ตัวเอกออกผจญภัย

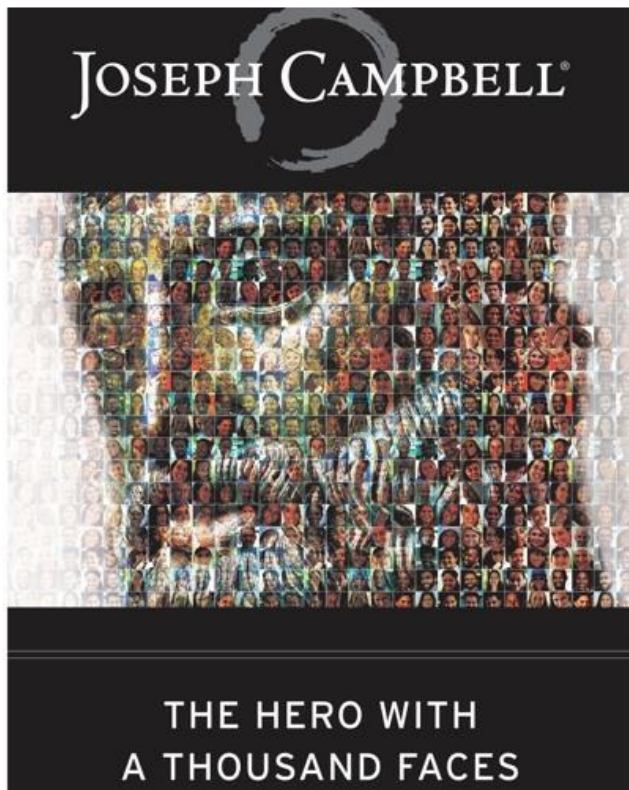
III ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูก

พ่อตาทดสอบ

IV การเผยแพร่และการยอมรับ

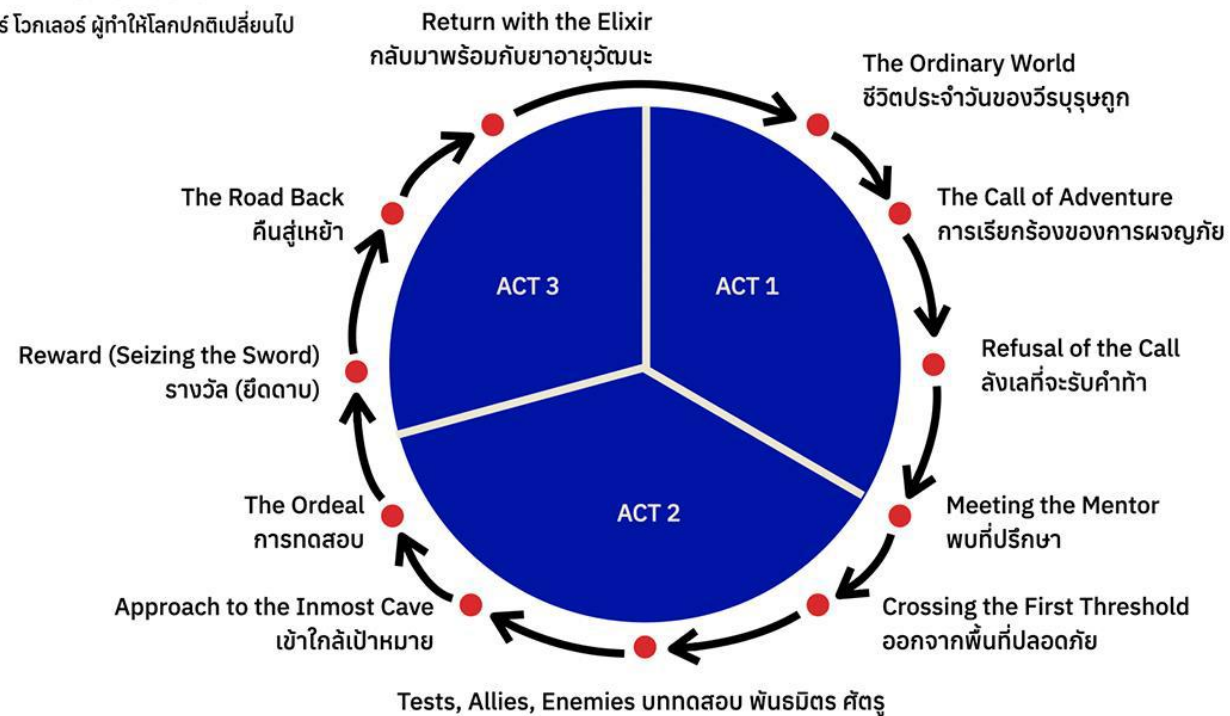

การเดินทางของวีรบุรุษ (The Hero's Journey)

THE HERO'S JOURNEY

คริสโตเฟอร์ โคลเลอร์ ผู้ทำให้โลกปกติเปลี่ยนไป

เรื่องเล่าพื้นบ้านกับบทบาทหน้าที่ต่อสังคม

1. การอธิบายกำเนิดและอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและพิธีกรรม
2. การให้การศึกษ่า อบรมระเบียบสังคม และรักษามาตรฐานพฤติกรรมของสังคม
3. การเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม

ลักษณะของเพลงพื้นบ้าน

- งานของชาวบ้าน ซึ่งมีที่มาหลากหลาย
- ไม่มีกำเนิดแน่นอน
- เป็นเพลงของกลุ่มชน
- เนื้อร้องและทำนองไม่ตายตัว
- ภาษาเรียบง่าย โดยมีการจัดกลุ่มเสียงเป็นวรรคตอน

คำประพันธ์ของเพลงพื้นบ้าน - กลอนหัวเดียว

กลอนหัวเดียว

ธรรมเนียมออกป่า ละก็ต้องชมนก ว่าธรรมเนียมเขารก ละก็ต้องชมไม้
ก็นั้นยี่โกกระถิน ช่อนกลิ่นมีถม ก็โน่นแน่ะลั่นทม อยู่ในเมืองไทย
ต้นทองสองต้น ก็ขึ้นอยู่ริมทาง ก็ลอบเข้าตากเข้าถาง ว่าจะปลุกไปขาย
ทั้งไต้ต้นกระท้อน มีทั้งดงกระทือ พี่ชี้เกียจจะถือ ทั้งแม่จะถอนเอาไป
โน่นแน่ะต้นกระเบา ขึ้นอยู่ที่คั่นบ่อ ต้นบัวรูปบ่อ มันอยู่ในบ่อหนึ่งใบ
อ้อยในบ่อมีบอน จะตัดแบกไปบ้าน แกงกินเสียให้บ้าน เขียวนะตะไท
(เพลงน้อย สำนวนนายเผื่อน โพร้ภักตร์)

กลอนไล

คำประพันธ์ของเพลงพื้นบ้าน - กลอนหัวเดียว

จะยกบายศรีขึ้นสี่มุม ลูกจะไหว้พระภูมิที่^๑นา
ไหว้ทั้งแม่ข้าวเจ้า ทั้งแม่ข้าวเหนียว เสียแหละ เมื่อลูกนี้เที่ยวกัน^๒มา
ลูกจะไหว้แม่โพสพ สิบนิ้วนอนบน นั้ง^๓หน้า
ขอให้มาเป็นมงคล มาสวมบนเก^๔ศา
กันแต่เมื่อเวลานี้เอย
(เพลงเรือ สำนวนนางบัวผัน จันทรศรี)

กลอนลา

คำศัพท์เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน

- พ่อเพลง – แม่เพลง – หมอเพลง – หมอลำ ฯลฯ
- ลูกคู่
- ครูเพลง
- ครูพักลักจำ
- กลอนแดง
- กลอนตับ

ประเภทของเพลงพื้นบ้าน

- เพลงกล่อมเด็ก
- เพลงปลอบเด็ก/เพลงหยอกเด็ก
- เพลงประกอบการเล่นของเด็ก
- เพลงโต้ตอบ/เพลงปฏิพากย์
- เพลงร้องรำพัน
- เพลงประกอบการเล่นของผู้ใหญ่
- เพลงประกอบพิธีกรรม

ตัวอย่างเพลงพื้นบ้านบางประเภท

เพลงกล่อมเด็ก

- เนื้อหามักเกี่ยวกับการนอนหลับ
- บางเพลงกล่าวถึงความรักของแม่
- การเปรียบเทียบเด็กกับสัตว์ที่คุ้นเคย
- เช่น นกเขา นกเอี้ยง นกขุนทอง ฯลฯ

เจ้านกกาเหว่าเอ๋ย
ไขว้ให้แม่กาฟัก
แม่กาก็หลงรัก
คิดว่าลูกในอุทร
คาบเอาข้าวมาเพื่อ
ไปคาบเอาเหยื่อมาป้อน
ถนอมไว้ในรังนอน
ซ่อนเอาเหยื่อมาให้กิน

ตัวอย่างเพลงพื้นบ้านบางประเภท

เพลงกล่อมเด็ก

แต่น่าสนใจว่าเพลงกล่อมเด็กบางเพลงไม่ได้
เกี่ยวกับเด็ก

- ปัญหาชีวิต
- ปัญหาในครอบครัวและจากคนรอบข้าง
- ความรักของหนุ่มสาว
- เรื่องราวอื่น ๆ

ไก่เถื่อน เเหอ ชันเทือนทั้งบ้าน
ลูกสาวขี้คร้าน นอนให้แม่ปลุก
ฉวยได้ด้ามขวาน แยกวานดังพลุก
นอนให้แม่ปลุก ลูกสาวขี้คร้าน
(เพลงกล่อมเด็กภาคใต้)

ตัวอย่างเพลงพื้นบ้านบางประเภท

เพลงประกอบการร้องเล่นของเด็ก

- จำจี้มะเขือเปราะ
- มอญซ่อนผ้า
- รีรีข้าวสาร
- แม่งูเอ๋ย

ตัวอย่างเพลงพื้นบ้านบางประเภท

เพลงโต้ตอบ/เพลงปฏิพากย์

- เพลงเรือ
- เพลงฉ่อย
- เพลงอีแซว

ตัวอย่างเพลงพื้นบ้านบางประเภท

เพลงโต้ตอบ/เพลงปฏิพากย์

- การโต้ตอบระหว่างชายหญิง
- เนื้อหาสองแง่สองง่าม
- แสดงปฏิภาณของชาวบ้านในการโต้ตอบ

กิจกรรมเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน

1. เพลงพื้นบ้านมักเป็นร้อยกรองที่แต่งแบบเรียบง่ายเมื่อเทียบกับวรรณคดีในราชสำนัก แล้วนักศึกษาคิดว่า คุณค่าของเพลงพื้นบ้านน่าจะอยู่ตรงไหน ?
ลองยกตัวอย่างจากเนื้อเพลงบางท่อน เพลงประเภทใดก็ได้มาอธิบายประกอบ

กิจกรรมเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน

2. "เพลงเกี่ยวข้าว งดใช้ถุงพลาสติก" มีการใช้เพลงพื้นบ้านมาเพื่อวัตถุประสงค์ใหม่อย่างไร

กิจกรรมเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน

3. เพลง HEY HEY ของ MILLI feat. ฮาย อาภาพร มีการใช้เพลงพื้นบ้านมาผสมกับเพลงสมัยใหม่อย่างไรบ้าง

คำถามท้ายบทเรียน

1. จงบอกลักษณะสำคัญของวรรณคดีมุกปาฐะ และประเภทย่อยของวรรณคดีประเภทนี้
2. จงยกตัวอย่างของนิทานพื้นบ้านมา 1 ประเภท บอกลักษณะและยกตัวอย่างประกอบ
3. จงยกตัวอย่างอนุภาคที่พบบ่อย ๆ ในนิทานไทยและต่างชาติมา 1 ประการ แล้วเปรียบเทียบว่ามีความเหมือนและต่างกันอย่างไร
4. จงบอกความหมายของคำศัพท์ที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านต่อไปนี้
  - 4.1 กลอนหัวเดียว
  - 4.2 พ่อเพลง-แม่เพลง
  - 4.3 กลอนแดง
5. จงอธิบายลักษณะของเพลงพื้นบ้าน 1 ประเภทพร้อมยกตัวอย่างประกอบ